

‘In Nederland zijn nog veel wolven in schaapskleren’

Het onderzoek naar wie de MH17 boven Oekraïne liet neerschieten is de laatste klus van Hester van Bruggen. Zes jaar gaf ze leiding aan een unit van het Openbaar Ministerie die internationale misdrijven vervolgt. ‘Voorheen was straf-feloosheid de regel. Zo zal het nooit meer zijn.’ Een afscheidsinterview.

TEKST: TJITSKE LINGSMA
FOTOGRAFIE: ROBIN DE PUY

Op het kantoor van Hester van Bruggen (41) in Rotterdam heerst een rustige sfeer. Het zijn haar laatste weken als hoofd van de Unit Internationale Misdrijven (UIM) van het Openbaar Ministerie. Niets wijst er tijdens dit gesprek begin juli op dat zich spoedig een ramp zou voordoen die vele Nederlanders zou raken en de UIM in de hoogste versnelling zou brengen.

Op 17 juli wordt vlucht MH17 boven Oekraïne uit de lucht geschooten. Alle 298 inzittenden vinden de dood – onder wie 196 Nederlanders. Het is de eerste keer sinds de Tweede Wereldoorlog dat zo veel Nederlanders het slachtoffer zijn van wat mogelijk een oorlogsmisdrijf is. Vandaar dat de UIM – belast met opsporing en vervolging van daders van genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdrijven, foltering en gedwongen verdwijning – meteen onderzoek ging doen. Van Bruggen leidt met twee andere officieren van justitie de operatie. Vanwege de gevoeligheden kan ze niets over deze zaak zeggen.

In dit interview blikt ze terug op andere onderzoeken, aangrijpende momenten en de risico's van haar werk. 'Ik weet waartoe mensen in staat zijn. Uit de eerste hand heb ik over handelingen gehoord vreselijker dan ik in mijn ergste fantasie had kunnen bedenken', vertelt ze. Maar ze is terughoudend over haar emoties. 'Het werk heeft mij niet beschadigd. Maar je moet wel oppassen dat je niet bij de enkels afbreekt. Ik sport veel. Wat vooral helpt: we hebben een geweldig team, en ik ben in een positie dat ik echt iets tegen onrecht kan doen.'

Gekleed in zwart overhemd en spijkerbroek is de officier van justitie een kordate verschijning. Haar markante bril geeft haar de uitstraling van een intellectuele *crime fighter*. Ze formuleert snel. 'Het was liefde op het eerste gezicht', zegt ze over het moment dat ze in 2008 begon als hoofd van de UIM.

'Lang dachten we: er lopen wellicht nog wat oude nazi's rond. Die pakken we aan en dan is het klaar. Totdat we ons realiseerden dat zich onder migranten wolven in schaapskleren bevonden. Ook zijn er Nederlanders die in het buitenland oorlogsmisdrijven plegen. Het was te gek voor woorden dat we daar niets aan deden', zegt Van Bruggen.

Nederland zette begin jaren negentig dan ook een opsporingsteam op voor Joegoslavische oorlogsmisdadigers. Gaandeweg werd diens mandaat uitgebreid naar vergelijkbare verdachten die in Nederland verblijven, de Nederlandse nationaliteit hebben of 'internationale misdrijven' hebben gepleegd tegen een Nederlander. Strafprocessen kwamen pas op gang toen de Wet internationale misdrijven in 2003 in werking trad, en in hetzelfde jaar bij de politie het Team Internationale Misdrijven (TIM) werd opgericht. Van Bruggens eigen UIM bestaat uit twee officieren van justitie, twee parketsecretarissen, een beleidsmedewerker en een antropoloog. Zij werken samen met de vaste groep van 25 gespecialiseerde agenten van het TIM, dat onderdeel is van de Dienst Landelijke Recherche.

Het streven is, zegt Van Bruggen, per jaar één kansrijke zaak op te starten. De UIM 'kiest' die onder meer uit de 1F-dossiers (vluchtelingen die vanwege ernstige verdenkingen geen asiel krijgen) en gegevens van internationale tribunaal, aan de hand van een lijst met vragen. Zijn de misdrijven niet verjaard? Heeft Nederland rechtsmacht om de persoon te vervolgen? Hoe zwaar zijn de delicten? Hoe overtuigend is het bewijs? 'Maar die criteria zijn niet in graniet gehouden', nuanceert ze.

Vlees aan het bot

In de zes jaar dat ze de UIM leidt, was Van Bruggen nauw betrokken bij strafzaken tegen enkele Rwandezes, verdacht van misdrijven tijdens de genocide in 1994, waarbij 800 duizend Tutsi's en gematigde Hutu's werden vermoord. Nederland had Joseph Mpambara, afkomstig uit een welgestelde familie, asiel geweigerd. 'Een zaak met vlees aan het bot', zegt Van Bruggen, doelend op de hoeveelheid concrete informatie in het dossier. Mpambara was lange tijd de rechterhand van zijn broer, die door het Rwanda Tribunaal tot 25 jaar celstraf is veroordeeld wegens genocide. Een zus had in Rwanda in eerste instantie zelfs de doodstraf gekregen. Mpambara zelf werd verdacht van betrokkenheid bij het afslachten van twee moeders en hun kinderen die met een ambulance probeerden te vluchten. Ook zou hij hebben deelgenomen aan de massamoord bij een Adventistencomplex.

Om aan bewijs te komen en getuigen te spreken, reisde Van Bruggen met de UIM-leden, de rechter-commissaris en politieagenten de wereld over. Van landen als Benin en Mali tot de VS, Frankrijk, België en Duitsland. Meer dan twintig keer bezocht ze Rwanda. In het geval van Mpambara speelden de misdrijven zich af op het platteland.

Tijdens een van de onderzoeksmissies verhoorde het politieteam twee jongemannen uit Mpambara's dorp die hadden meegedaan aan de 'ambulancemoord'. 'Ze vertelden dat de chauffeur van de ambulance, een Hutu, nog leefde. Onze politiemannen vonden hem. Hij vertelde dat hij nog zijn best had gedaan de moeders en kinderen te redden. Hij leed aan een enorm schuldcomplex. Maar hij zei ook dat één meisje, Benita, destijds 9 jaar, niet was vermoord omdat de moordenaars twijfelden of ze Hutu of Tutsi was. Ze woonde inmiddels in de hoofdstad Kigali, waar we haar hebben gehoord.'

Van Bruggen doet haar bril af. 'Het horen van een getuige kan dagenlang duren. Je zit dicht bij elkaar aan een tafel. Vaak is het warm.

Wat schuilt er
achter
je scherm?

Twee gram van je telefoon komt hier vandaan.

Het Indonesische eiland Bangka verandert in een grote mijnbouwgroeve. De bossen worden gekapt en de bodem wordt afgegraven. Boeren verliezen hun broodwinning, omdat landbouwgrond verdwijnt. Door tinwinning uit de zeebodem rondom het eiland sterft het koraal en verdwijnt de vis. Veel vissers en boeren vertrekken naar de stad in de hoop op een betere toekomst. Voor achterblijvers is werken in de tinnijnen het enige alternatief. Vuil en gevaarlijk werk voor een hongerloontje.

Volg het spoor van vernieling
achter onze elektronica.

Teken onze oproep aan electronicabedrijven
voor verantwoorde tinwinning.

www.WatSchuiltErAchterJeScherm.nl

 milieudefensie
anders kijken, anders kiezen

NAAM Hester van Bruggen GEBOREN in 1973 in Haarlem STUDEERDE rechten in Groningen WERD in 2002 officier van justitie in Groningen, waar ze allerlei delicten vervolgde, van winkeldiefstal tot moord VERTROK in 2006 naar het Landelijk Parket in Rotterdam, waar ze werd binnengehaald 'voor drugs' TWEE JAAR LATER werd ze hoofd van de Unit Internationale Misdriften WOONT samen, heeft geen kinderen ONTSPANT door te sporten en films te bekijken, het liefst zonder actie en geweld BEGINT BINNENKORT als liaison-magistraat namens het Nederlandse Openbaar Ministerie in Rome

In het begin vragen we naar simpele feiten – zoals wat hun eerste baantje was. Het verhoor is vormend: het is zwaar, maar soms ook mooi. Je spreekt dappere mensen. Maar ook mensen die zwaar getraumatiseerd zijn en soms in een herbeleving schieten. Het is een grote verantwoordelijkheid. Zelf ga je daarna terug naar Nederland, waar je kunt ontspannen. Zij hebben niets om naar terug te gaan.'

Benita behoort tot de mensen die de meeste indruk op Van Bruggen maakten. 'Omdat zij zo'n apathie uitstraalde. Ze gaat door met haar leven, maar ze is erg beschadigd. Het heeft me diep geraakt.'

Mpambara werd in hoger beroep tot levenslang veroordeeld. Van Bruggens unit had bewust voor deze zaak gekozen. 'Mensen die tot onze 'clientèle' behoren komen veelal uit hogere kringen', verklaart ze. 'De arme Rwandezes met de machetes vluchtten meestal naar buurland Congo. Als je meer geld hebt, ga je naar Zambia, Kenia of Zuid-Afrika. Toen deze landen *genocidaires* gingen vervolgen of uitleveren, besloten bemiddelde daders verder te trekken. Met zo'n vervol-

'In Rwanda verdwenen twee getuigen. Verschrikkelijk. We hebben nooit meer iets van ze gehoord'

ging willen we de boodschap afgeven: als je bloed aan je handen hebt, kom niet naar Nederland.'

Voor strafrechtelijk onderzoek in het buitenland heeft Nederland toestemming nodig van de nationale autoriteiten. 'Er zijn landen die de rode loper voor ons uitrollen. Rwanda bijvoorbeeld is redelijk pragmatisch. Je mag er werken en getuigen horen. De autoriteiten hoeven er zelf niet bij te zijn, maar eisen wel dat we goed voor mensen zorgen.' Werken in een land als het dictatoriale Eritrea lijkt haar daarentegen bijna onmogelijk.

Sommige mensenrechtenactivisten zetten vraagtekens bij de samenwerking met regimes als het Sri Lankaanse, dat zelf mensenrechten schendt. Van Bruggen vindt echter dat haar team daar 'heel zorgvuldig' opereert. 'Veel mensen suggereren dat we onder het genot van een biertje met autoriteiten informatie delen. We werken inderdaad samen. Maar bepaalde informatie, zoals over asielaanvragen of een partijlidmaatschap, delen we nooit.'

Ook is er kritiek van Rwandezes, advocaten en mensenrechtenactivisten dat Nederland zich voor het karretje laat spannen van de Rwandese regering, die ze van een heksenjacht beschuldigen op de oppositie. Van Bruggen: 'Sommige Rwandezes in Nederland worden onrustig omdat er in Rwanda strafdossiers tegen hen liggen. Als we met zo'n zaak bezig zijn, vragen we die dossiers wel op. Maar het is niet zo dat Rwanda onze zaken voorbereidt.'

'Terecht wordt gezegd: pas op als je zaken doet met autoriteiten. Wij hebben daarnaast te maken met bedreigingen vanuit de kring rond de verdachte. We hebben heel nare incidenten meegemaakt. In Rwanda kwam een getuige ons waarschuwen dat de familie van Mpambara druk op hem uitoefende: hij moest zijn verklaring tegen de verdachte aanpassen of het land verlaten. Dat moet ook gebeurd zijn met de twee jongens die ons op het spoor van de chauffeur hadden gezet. Ineens waren ze verdwenen. Wij hebben nooit meer iets

van ze gehoord. Ook hun familie niet. Verschrikkelijk. Erger kan je niet gebeuren. Maar bij alle zaken worden getuigen bedreigd. Ook de internationale tribunalen worstelen daarmee.'

Minstens zo controversieel is het besluit meer verdachten uit te wijzen naar het land van herkomst. 'We vinden dat berechting bij voorkeur plaats moet vinden in de landen waar de misdrijven plaatsvonden', verdedigt ze deze koers. 'We hebben nu twee Rwandezes aangehouden die we willen overdragen. Maar dat besluit hebben we niet lichtvaardig genomen.' Ze voelt zich bovendien gesteund. 'Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg bepaalde dat Rwandezes mogen worden uitgeleverd aan Rwanda.'

Kopgroep

Sinds 2003 hebben Nederlandse rechters uitspraak gedaan in negen zaken, met in totaal dertien verdachten die door de UIM zijn aangebracht. Dit leidde tot zes veroordelingen en één vrijspraak. Geruchtmakend was het proces tegen de Nederlandse zakenman Frans van Anraat, die in 2005 16,5 jaar cel kreeg omdat hij ingrediënten voor gifgassen had geleverd aan het Iraakse regime van Saddam Hussein. Ook zijn een Congolees en twee mannen van de Afghaanse militaire inlichtingendienst veroordeeld wegens marteling. Het proces tegen Guus Kouwenhoven, verdacht van illegale wapenhandel tijdens de oorlog in Liberia, loopt nog. Verder is er het proces tegen vijf Tamil Tigters, verdacht van misdrijven als deelname aan een terreurorganisatie.

Van Bruggen kijkt tevreden terug. 'Ik wil niet onbescheiden zijn, maar we behoren wat betreft aantallen en diversiteit in Europa tot de kopgroep. België vervolgt veel Rwandezes. Maar wij zijn diverser in onze zaken: Irak, Liberia, Afghanistan en Rwanda.' Van Bruggen wil een boodschap uitdragen: 'Voorheen was straffeloosheid de regel. Zo zal het nooit meer zijn. Kijk maar hoe actief de nationale autoriteiten, de tribunalen en het Internationaal Strafhof zijn.'

Is ze door haar werk anders tegen de mensheid gaan aankijken? 'Mensen denken dat oorlogsmisdadigers monsters zijn. Maar doorgaans zijn het normale mensen die heel verkeerde dingen hebben gedaan. Sommige verdachten zijn zelfs aimabel', antwoordt ze. 'Het begint als bepaalde politieke clubs hun macht verliezen', legt ze uit. Politici gaan leden van andere groepen uitschelden en zullen hen uiteindelijk als gevaarlijke, onbetrouwbare vijanden bestempelen. 'Het wordt: als jij ze nu niet pakt, pakken ze jou. Er zijn maar weinig mensen die in zo'n klimaat hun verstand blijven gebruiken.'

Zes jaar in deze functie vindt Van Bruggen genoeg: ze stopt per 1 oktober – met misschien wat uitloop. Het kost haar moeite – en vele minuten – om uit te leggen waarom. 'Niet omdat ik 's nachts horribel beelden voor me zie. Als dat je overkomt, ben je al te laat.' Ze noemt de intensiteit van het werk, de lange verhoren, de verantwoordelijkheid voor getuigen, zaken die jarenlang duren. 'Te vaak kan ik niet meer tot rust komen. En als een zaak klaar is, is er ineens die leegte. Dan kan alles wat je een plek had moeten geven, ineens weer boven komen.' Haar unit gaat echter door. 'Er lopen hartstikke veel onderzoeken, waar ik nog niets over kan zeggen. Binnenkort openen we nieuwe zaken. Je zult er zeker van horen. Alleen even zonder mij.' ❖

Reageren? wordtvervolgd@amnesty.nl